

Pomen kakovostne notranje revizije za boljše obvladovanje gospodarske kriminalitete

Peter Podgorelec¹, Iztok Kolar²

Iskanje protipravnih ravnanj v gospodarski družbi ni osnovna naloga notranje revizije, lahko pa pomembno prispeva k izboljšanju obvladovanja gospodarske kriminalitete. Temeljni pogoj za to je, da je notranja revizija neodvisna in strokovna. V dvotirnem sistemu upravljanja gospodarskih družb je težava, da je notranji revizor podrejen upravi, zato v razmerju do nje izgublja eno izmed ključnih revizijskih kakovosti, neodvisnost. V Sloveniji, kjer je tak sistem upravljanja prevladujoč, je bila ta težava rešena tako, da je zakon, ki ureja gospodarske družbe, predpisal obvezna soglasja nadzornega sveta k bistvenim notranjerevizijskim zadevam, kot so imenovanje, nagrajevanje in razrešitev vodje notranje revizije, akt o notranji reviziji ter letni in večletni načrt notranje revizije. Hkrati je bila določena neposredna linija notranjerevizijskega poročanja, in to ne le upravi, ampak tudi nadzornemu svetu. Revizijska komisija ima nalogo, da ne sodeluje le z zunanjim, ampak tudi z notranjim revizorjem. S temi rešitvami, ki so po mnenju avtorjev ustrezne, se krepi neodvisnost notranjega revizorja in hkrati izboljšujejo informacijski viri nadzornega sveta. Podreditev notranje revizije izključno nadzornemu svetu oziroma njegovi revizijski komisiji je nezdružljiva s konceptom dvotirnega sistema, vendar bi bilo treba po mnenju avtorjev regulatorno pozornost usmeriti tudi k spodbujanju strokovnosti, ki je drugi temeljni element kakovostne notranje revizije. Avtorja predlagata rešitev, po kateri bi morala gospodarska družba v letnem poročilu razkriti tudi informacije o notranji reviziji, vključno s kazalniki strokovnosti njenih izvajalcev (na primer informacije o strokovni izobrazbi, izkušnjah, veččinah, pridobljenih certifikatih, dodatnih izpopolnjevanjih in rezultatih zadnjih zunanjih presoj kakovosti).

Ključne besede: gospodarska kriminaliteta, notranja revizija, neodvisnost in strokovnost notranjega revizorja, razkritja v zvezi z notranjo revizijo

UDK: 336.21:343.37

1 Uvod

Akterji korporativnega upravljanja imajo med drugimi nalogami tudi nalogo upravljanja tveganj gospodarske kriminalitete. To pomeni, da se zraven organov odkrivanja in pregona ter različnih zunanjih nadzornih institucij z gospodarsko kriminaliteto srečujejo tudi notranji akterji korporativnega upravljanja, ki so pravzaprav primarno odgovorni za njeno obvladovanje. Na ta vidik sta v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo opozorila že Jager in Šugman Stubbs (2013: 154) in se v svojem članku, v katerem sta analizirala do takrat sprejete uradne dokumente v obliki resolucij in strategij, utemeljeno zavzela za več preventivne in celovitejši pristop pri obvladovanju gospodarske kriminalitete, ki naj vključuje tudi prej omenjene (notranje) akterje korporativnega upravljanja.³

Ustrezno delujoč *imunski sistem družbe* mora delovati stalno in predvsem preprečevalno, ne pa samo na podlagi delovanja organov odkrivanja in pregona ter sodišč. Avtorja sta poudarila Braithwaitov model piramidalne intervence, ki kazensko pravo določa kot zadnje sredstvo, predhodno vlogo discipliniranja pa nalaga predvsem sistemom notranje kontrole v organizacijah (Jager in Šugman Stubbs, 2013: 159). Ugotovitve avtorjev povzema Selinšek (2019: 107), ko ob 70. obletnici revije sistematično in poglobljeno analizira objave s področja gospodarske kriminalitete. Iz njenega članka izhaja, da se v strokovni literaturi pravzaprav že skoraj pet desetletij opozarja na pomen preventivnih ukrepov, vključno z notranjimi mehanizmi v gospodarskih družbah, in da so se vsaj na načelni ravni izoblikovali tudi predlogi možnih ukrepov, kot je denimo uvajanje etike in integritete v poslovanje gospodarskih družb. Do primerov razvpitih menedžerskih prevzemov, ki jih z vidika metod kriminalistične preiskave opisujejo Viraj, Tičar, Florjančič in Eman (2015: 95–98), verjetno sploh ne bi smelo priti, če bi sistem notranjih kontrol deloval učinkovito. Organi odkrivanja in pregona so svoje zahtevno in kompleksno delo uspešno

¹ Dr. Peter Podgorelec, izredni profesor za področje prava, Ekonomsko-poslovna fakulteta, Univerza v Mariboru, Slovenija. E-pošta: peter.podgorelec@um.si

² Dr. Iztok Kolar, docent za področje računovodstva in revizije, Ekonomsko-poslovna fakulteta, Univerza v Mariboru, Slovenija. E-pošta: iztok.kolar@um.si

³ Korporativno upravljanje je sistem strukturno in postopkovno

opredeljenih odnosov med različnimi udeleženci v gospodarski družbi (OECD, 2015; Združenje nadzornikov Slovenije, 2020).

opravili, vendar pa je dejstvo, da škodljive posledice kaznivih dejanj, povezanih s tovrstnimi prevzemi, ki ne obremenjujejo le gospodarske družbe, ampak prek sanacije bančnega sistema tudi vse davkoplačevalce, še zdaleč ne bodo odpravljene.

Ocenjuje se, da obseg škode, ki jo v posameznem gospodarstvu povzroča gospodarska kriminaliteta, znaša 5 % bruto družbenega proizvoda – BDP (Association of Certified Fraud Examiners [ACFE], 2011, 2018; Wells, 2007: 26). V Sloveniji je bil leta 2019 BDP 48.007 milijonov evrov (SiStat – Podatkovna baza Statističnega urada RS, 2020). Če je Slovenija v svetovnem povprečju 125 držav, bi 5 % BDP pomenilo 2.400 milijonov evrov škode zaradi gospodarskega kriminala. Glede na to, da je policija v letu 2018 obravnavala kazniva dejanja, za katera je ocenjena škoda znašala 482,5 milijona evrov (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2019), bi to pomenilo, da v Sloveniji ne obravnavamo slabih 80 % gospodarskih kaznivih dejanj. To seveda nikakor ne pomeni, da si mora država za cilj postaviti zmanjšanje gospodarske kriminalitete na nič in da bo posledično pregon uspešen šele, ko se bo številka približala 5 % BDP. Cilj kazenskega postopka ni le učinkovit pregon kriminalitete, ampak tudi varstvo človekovih pravic, zato optimalni obseg tako gospodarske kot drugih vrst kriminalitete praviloma ni enak nič (Jager in Šugman Stubbs, 2013: 157).

Ta podatek kaže na velikost in resnost težave, ki se je morajo zavedati tako država pri oblikovanju politik, usmerjenih k izboljšanju obvladovanja gospodarske kriminalitete, kot tudi gospodarske družbe ter njihovi lastniki in člani organov vodenja ali nadzora, saj je ta podatek kazalnik potencialne vrednosti, ki jo zaradi gospodarske kriminalitete izgubljajo gospodarske družbe in s tem tudi njihovi lastniki. Ukrepi za povečanje učinkovitosti kazenskoopravne represije, pa tudi izboljšana zakonodaja, niso dovolj, če se gospodarske družbe same premalo zavedajo težave in v oceno tovrstnih tveganj ne vlagajo dovolj truda, kar na koncu vodi k temu, da so tudi preventivni ukrepi nezadostni. Ne le, da se izgubljajo vrednosti v obliki odliva premoženja iz gospodarskih družb, ampak se ob tem tudi večajo stroški kapitala, če gospodarska družba ne naredi dovolj za obvladovanje gospodarske kriminalitete in s tem povezane notranje kontrole izkazujejo pomembne pomanjkljivosti (Gordon in Wilford, 2012: 2027).

V gospodarski družbi je uprava v okviru svoje pristojnosti za vodenje poslov odgovorna tudi za zakonitost poslovanja. Ta od članov uprave ne zahteva le, da morajo sami ravnati zakonito, ampak vodstvena odgovornost zahteva tudi skrb, da gospodarska družba kot celota, torej tudi zaposleni delavci, deluje tako (Bürgers, 2015: 175; Fleischer, 2014: 321; Habersack, 2014: 2; Reichert, 2011: 114). Za celoto ukrepov, ki so potrebni, da se zagotovi z vsemi zakonskimi zapovedmi

in prepovedmi skladno ravnanje gospodarske družbe, članov njenih organov in podrejenih sodelavcev, se je uveljavil izraz korporativna skladnost⁴ (angl. Corporate Compliance).⁵ Ta ne obsega le – praviloma ex post – kontrole zakonitosti delovanja, ampak je sistematični koncept, oblikovan z namenom zagotavljanja z vsemi pravili konformnega ravnanja, katerega temeljne značilnosti so instrukcija, preventivna kontrola in represivno sankcioniranje (Reichert, 2011: 114). V primeru koncernskih struktur se odgovornost uprave obvladujoče družbe za zakonitost poslovanja razširi še na odvisne družbe (Podgorelec, 2018: 1029).

Naloga nadzornega sveta kot drugega organa v dvotirnem sistemu korporativnega upravljanja je nadziranje vodenja poslov oziroma delovanja uprave. V okviru tega mora nadzorni svet nadzirati tudi, ali uprava izpolnjuje svoje dolžnosti v zvezi z zagotavljanjem skladnosti tako na osebni ravni kot na ravni celotne gospodarske družbe. Zaradi visokega škodnega potenciala, ne le v obliki materialne škode, ampak tudi v obliki škode ob izgubi ugleda, ki lahko v ekstremnih primerih privede tudi do stečaja gospodarske družbe, so kazniva dejanja z udeležbo članov uprave za izvrševanje funkcije nadzornega sveta še posebno pomembna in bi morala biti eno izmed ključnih težišč njegove nadzorne dejavnosti.⁶

⁴ S pojmom korporativna skladnost se označuje metoda, predvsem organizacijska, po kateri se uresničuje prej omenjena dolžnost zagotavljanja zakonitosti (Reichert, 2011: 114) kot ena izmed jedrnih vodstvenih dolžnosti posloводства. Konkretno oblikovanje korporativne skladnosti je odvisno od specifičnosti posamezne gospodarske družbe in s tem povezane predhodne skrbne analize tveganj neskladnih ravnanj. Na podlagi te analize, ki hkrati opozori, katere sistematična tveganja so potrebna posebne pozornosti, se oblikuje portfelj tveganj (Moosmayer, 2015), ki je nato izhodišče za sprejetje potrebnih ukrepov. Ker pri sistemu korporativne skladnosti ne gre le za vprašanje dobrega korporativnega upravljanja, ampak za integralno jedrno funkcijo vodenja gospodarske družbe, opustitev ali pomanjkljiva vzpostavitev in vzdrževanje takega sistema pomeni ravnanje v nasprotju s standardom vestnega in poštenega gospodarstvenika in posledično odgovornost članov uprave.

⁵ Pojem skladnosti je sicer treba razumeti širše, tako da ta ne obsega le ravnanja v skladu z domačimi ali tujimi zakonskimi predpisi, ampak tudi ravnanje v skladu z notranjimi pravili, smernicami (politikami), kodeksi ravnanja in zahtevami glede kakovosti, sprejetimi z namenom doseganja ciljev gospodarske družbe (Ghassemi-Tabar, 2018).

⁶ Pri izvrševanju te naloge mora nadzorni svet najprej prepoznati tveganja takšnih dejanj in jih oceniti. Pri sistemizaciji ovrednotenja tveganj mu je lahko v pomoč Cresseyjev trikotnik prevar (angl. Fraud Triangle), sestavljen iz elementov: motiv/pritisk, priložnost in notranje upravičenje dejanja – racionalizacija (Nimwegen, 2009). Nimwegen (2009) ob tem opozarja, da so možni kazalniki prevar zelo številni, njihova kakovost pa je zelo odvisna od specifičnosti posamezne gospodarske družbe. Kljub temu je – po njegovem mnenju – mogoče oblikovati posamezne kategorije

Na ravni gospodarske družbe je prav to ključna težava, namreč, kako obvladovati tveganja tistih kaznivih dejanj, pri katerih so udeleženi člani vrhovnega menedžmenta, torej člani uprave (angl. top management fraud), v dvotirnem sistemu, ki je v Sloveniji daleč najpogostejši sistem upravljanja. Obsežna vodstvena pooblastila namreč upravi omogočajo, da zaobide ali celo izniči notranje kontrole (angl. management override of controls) oziroma podrejene sodelavce tako ali drugače zlorabi za doseg (prepovedanih) lastnih ciljev (Hofmann, 2008a). Drugi steber notranjega sistema nadziranja je notranji revizor, ki je v nasprotju z notranjimi kontrolami procesno neodvisen in ena izmed njegovih nalog je tudi preprečevanje prevar, razčiščevanje njihovih sumov v konkretnih primerih ter poročanje o rezultatih v zvezi s tem. Naj opozorimo, da notranji revizor ni (specializirani) preiskovalec prevar (Association of Chartered Certified Accountants [ACCA], 2016), ki bi bil denimo po tovrstnem znanju in pooblastilih primerljiv s kriminalistom, vendar pa mora po veljavnih pravilih stroke delovati preventivno in pristojnim poročati o svojih odkritjih, o slabostih upravljanja tveganj, med njimi pa so tudi tveganja prevar (Hillison, Pacini in Sinason, 1999). Poročanje o ugotovitvah lahko pomeni tudi razkrivanje ugotovitev notranjega revizorja v zvezi s sumi konkretnih prevar. Pri notranjem revizorju se pojavlja težava, da je v dvotirnem sistemu podrejen upravi, zato je njegova učinkovitost v primeru prevar z udeležbo članov uprave vprašljiva.

Za nadzor nad upravo so v dvotirnem sistemu odgovorni člani nadzornega sveta, pri njih pa je težava nepoklicno opravljanje funkcije in posledična izoliranost od dogajanja v gospodarski družbi, poleg tega pa so primarni informacijski vir nadzornega sveta redna ali izredna poročila uprave (Podgorelec, 2016: 1443). To na eni strani ustvarja informacijsko asimetrijo, na drugi strani pa navzkrižje interesov pri njenem premagovanju. Pomembna protiutež informacijskemu monopolu uprave je revizor letnega poročila, ki je na eni strani garant v razmerju do javnosti, na drugi strani pa tudi pomočnik/svetovalec (angl. sparrings partner) nadzornega sveta (Leyens, 2006) oziroma upravnega odbora.⁷ Vendar pa revizor letnega poročila, ki je po svojem položaju zunanji revizor, ni stalno prisoten v gospodarski družbi, tako kot notranji revizor, poleg tega pa je njegovo področje revidiranja (zakonsko) omejeno.

kazalnikov, ki presega posebnosti družbe. To so: zunanje in notranje podjetniško okolje, upoštevanje kodeksa etičnega ravnanja (angl. Code of Conduct) ter (splošni) odnos posloводства (uprave) do tveganj, interesni konflikti članov vrhnjega menedžmenta in kompleksnost družbe.

⁷ Upravni odbor je organ v enotirnem sistemu korporativnega upravljanja. V Sloveniji imajo delniške družbe možnost izbire med enotirnim in dvotirnim sistemom (253. člen Zakona o gospodarskih družbah [ZGD-1], 2006).

Rešitev, ki lahko pomembno prispeva k izboljšanju obvladovanja gospodarske kriminalitete na ravni gospodarske družbe, je približanje notranjega revizorja nadzornemu svetu in vzpostavitev neposrednega sodelovanja med obema akterjema korporativnega upravljanja. S tem se okrepi neodvisnost notranjega revizorja in posledično njegova objektivnost, hkrati pa izboljšajo informacijski viri nadzornega sveta, ki so neobhodni pogoj za učinkovitost izvajanja funkcije nadzora uprave. V Sloveniji je bil z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1I, 2015) na ravni splošnega predpisa uzakonjen položaj notranjega revizorja v sistemu korporativnega upravljanja. Zakonska ureditev je po najini oceni konceptualno ustrezna in to je tudi prva teza, ki se preizkuša v tem članku. Za kakovost notranje revizije pa je – ob neodvisnosti in objektivnosti – pomembna tudi strokovnost (kompetentnost) notranjega revizorja. Zato bi bilo treba pozornost usmeriti tudi k ureditvi tega vprašanja. To pa je že druga teza, in sicer da razkritja zunanjim deležnikom, povezana s funkcijo notranje revizije, še posebno v zvezi s strokovnostjo njenih izvajalcev, spodbujajo k izboljševanju njene kakovosti in s tem k boljšemu upravljanju tveganj gospodarske kriminalitete, in glede na to tezo v članku predlagava rešitev, po kateri bi morala gospodarska družba v svoje letno poročilo vključiti tudi poročilo o notranji reviziji, katerega sestavni del bi bili kazalniki strokovnosti izvajalcev funkcije notranje revizije.

Pri preverjanju in utemeljevanju tez tega prispevka so uporabljene kvalitativna analiza relevantnih pravnih in notranje-revizijskih strokovnih virov, analiza primerov, gramatikalna razlaga pravnih pravil in komparativna metoda. Uporabljeni sta tudi deskriptivna metoda za analizo in opis obstoječega stanja v Sloveniji ter primerjalna analiza izvirnih ugotovitev drugih avtorjev o proučevani težavi v drugih državah. Za celostno preverbo postavljenih tez so uporabljene tudi primerjalna, eksplorativna in zgodovinska metoda analize stanja v notranji reviziji v povezavi z gospodarsko kriminaliteto.

2 Vloga notranjega revizorja pri izboljševanju obvladovanja tveganj gospodarske kriminalitete v gospodarskih družbah

Po definiciji Inštituta notranjih revizorjev (angl. Institute of Internal Auditors), avtorja Mednarodnih standardov strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju (angl. International Standards for Professional Practice of Internal Auditing) (v nadaljnjem besedilu: MSSRNR) (The Institute of Internal Auditors, 2017), ki so podlaga za delovanje notranje-revizijske dejavnosti v Svetu in Sloveniji, je notranje revidiranje neodvisna in nepristranska dejavnost dajanja zagotovil in svetovanja, zasnovana za dodajanje vrednosti in izboljše-

vanje delovanja organizacije. Organizaciji pomaga uresničevati njene cilje s sistematičnim in metodičnim ocenjevanjem ter izboljševanjem uspešnosti upravljanja tveganj, kontrolnih postopkov in upravljanja organizacije. V okviru tega sta preprečevanje in pomoč pri obvladovanju kaznivih ter drugih nedovoljenih ravnanj v gospodarski družbi dve izmed pomembnejših, hkrati pa tudi najtežjih nalog notranje revizije (Peemöller, 2008). Pravila notranjerevizijske stroke sicer ne uporabljajo pojma kaznivo dejanje, ampak pojem prevara (angl. Fraud), ki pa ima v skladu s temi pravili zelo širok pomen in vključuje vsa kazniva dejanja s področja gospodarske kriminalitete. MSSRNR (The Institute of Internal Auditors, 2017) v definiciji notranjega revidiranja ne poudarjajo posebje naloge notranjega revizorja v zvezi s prevarami, saj je ta cilj vključen v temeljni cilj notranjega revidiranja in je rezultat njegovega pravilnega razumevanja. Od notranjega revizorja se danes izrecno pričakuje, da kazalnike takšnih dejanj pravočasno zazna in ustrezno ukrepa.⁸

Vloga notranje revizije pri obvladovanju tveganj gospodarske kriminalitete je predvsem v skrbi za pregled sistema notranjih kontrol glede njegove preventivne in kurativne funkcije upravljanja tveganj gospodarske kriminalitete in posledično v razkrivanju slabosti sistema notranjih kontrol ali celo morebitnih razkritih posameznih primerov sumov kaznivih dejanj. Chambers (2009) poudarja, da je odgovornost notranjih revizorjev, da zaznajo sume prevare, naravna posledica njihovega dela, ko ocenjujejo tveganja, delo posloводства, sistem notranjih kontrol in procese odgovornega vodenja in upravljanja. Statistični podatki za Svet kažejo, da je notranja revizija po odstotku razkritih kaznivih dejanj na drugem mestu, takoj za anonimnimi prijavami (namigi). Slednje v svetovnem merilu obsegajo 40-odstotni delež, notranja revizija pa 15–20-odstotni delež vseh razkritih gospodarskih kaznivih dejanj (ACFE, 2018).

Ob tem je ključna preventivna funkcija notranjega revizorja. Dejansko ima že sam obstoj notranjerevizijske dejavnosti v gospodarski družbi preventivni učinek, česar ne smemo

⁸ V MSSRNR (The Institute of Internal Auditors, 2017) je v standardu 1210.A2 določeno, da morajo imeti notranji revizorji dovolj znanja, da ocenijo tveganje prevare in način njegovega obravnavanja v organizaciji, vendar se od njih ne pričakuje, da bi imeli strokovno znanje osebe, katere glavna naloga je odkrivati in preiskovati prevare. S tem standardom je tesno povezan standard 1220.A1, po katerem ravnanje v skladu s potrebno poklicno skrbnostjo zahteva tudi upoštevanje verjetnosti pomembnih napak, prevar ali neskladnosti. Druga skupina standardov so standardi delovanja. V tem okviru je treba izpostaviti standard 2120.A2, po katerem mora notranja revizija oceniti možnost pojava prevare in ravnanje organizacije s tveganji prevare, ter standard 2210.A2, v skladu s katerim morajo notranji revizorji pri pripravi ciljev posla upoštevati verjetnost pomembnih napak, prevar, neskladnosti in drugih tveganj.

precejevati. Kot pravilno opozarja Hofmann (2008b), so za doseganje takega učinka odločilni personalna in materialna opremljenost notranje revizije, njen ugled ter število odkritih deliktov in obseg z njimi povezane škode. Od notranjega revizorja se pričakuje aktivna vloga pri podpiranju korporativne integritete in v okviru tega preverjanje tako imenovane etične klime v sami gospodarski družbi ter učinkovitost s tem povezanih ukrepov. Notranji revizor mora preverjati učinkovitost notranjega kontroliranja, namenjenega preprečevanju neskladnih ravnanj, in predlagati ustrezne ukrepe.⁹ V tako imenovanem modelu treh linij obrambe (angl. Three-Lines-of-Defence-Modell), ki pomeni način povezave vseh organizacijskih elementov kontrole in nadziranja v gospodarski družbi v strukturirano celoto, je notranja revizija umeščena v tretjo, torej zadnjo linijo obrambe (Eulerich, 2012: 55). V zadnji, tretji liniji obrambe notranja revizija kot neodvisna instanca nadzira funkcionalno sposobnost ne le prve, ampak v skladu s tem modelom tudi druge obrambne linije (Hampel, Eulerich in Theis, 2012: 205). Iz tega modela izhaja, da notranji revizor nadzira tudi delovanje morebitnega posebnega oddelka za skladnost poslovanja oziroma integriteto. Notranji revizor je lahko centralna točka za sprejemanje anonimnih prijav zaposlenih v okviru sistema žvižgačev (angl. Whistleblowing-System). Tovrstne linije so tudi po statističnih raziskavah s 40 % vseh odkritih prevar (ACFE, 2018) na prvem mestu po deležu odkritih prevar. Zato je še posebno pomembno, da se namigi znajdejo pri ustrezni službi, kakršna je prav notranjerevizijska služba, ki lahko z dovolj pooblastili in znanjem preveri namig (prijavo).

V MSSRNR (The Institute of Internal Auditors, 2017), ki so – skupaj s Kodeksom etike – mednarodni okvir strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju in so v Hierarhiji pravil notranjega revidiranja, ki jo v skladu s tretjo alinejo 1. točke prvega odstavka 9. člena Zakona o revidiranju (ZRev-2a,

⁹ Obstaja več načinov za izpolnitev naloge notranjega revizorja na področju preprečevanja in odkrivanja prevar, po stališču Redinga (2013) pa je najprimernejših naslednjih deset načinov: 1) pomoč organizaciji pri razvijanju vsestranskega ocenjevanja tveganj prevar; 2) razvoj instrumentov za zgodnje zaznavanje prevar; 3) razvoj pripomočkov podatkovne analitike za zgodnje odkrivanje prevar; 4) pomoč pri razvoju in vzpostavitvi tako imenovanih vročih linij in procesov anonimnega obveščanja o sumih prevar; 5) ozaveščanje in izobraževanje zaposlenih za boj proti prevaram; 6) odločno ukrepanje v primeru zaznanih sumov prevar; 7) pomoč pri analiziranju stanja in okoliščin v obdobju po saniranju posledic prevare; 8) poročanje poslovodstvu o potencialnih spornih oziroma nelegalnih dejanjih, ki jim je podvržena organizacija; 9) pomoč poslovodstvu pri razvoju in širjenju kulture etičnega obnašanja in ničelne tolerance do prevar; 10) biti na preži in obveščati poslovodstvo ali drug primeren organ v organizaciji o zaznanih težavah ali potencialnem negativnem poteku dogodkov glede na zakonodajo in druga pravila.

2008) sprejema Slovenski inštitut za revizijo, uvrščeni takoj za zakoni, so prevare omenjene na več mestih, čeprav je res, da so opredelitve z njimi povezanih nalog notranjega revizorja zelo splošne. To velja tudi za poročanje. V zvezi s tem standard 2060 določa, da mora vodja notranje revizije poslovodstvu in organu nadzora gospodarske družbe poročati o pomembni izpostavljenosti tveganjem in drugih zadevah kontroliranja, vključno s tveganji prevare, vprašanji upravljanja in drugimi zadevami, ki jim mora poslovodstvo in/ali organ nadzora posvetiti pozornost. Iz pojasnila k standardu izhaja, da sta pogostnost in vsebina poročanja določena v sodelovanju med vodjo notranje revizije, poslovodstvom in organom nadzora. Odvisni sta od pomembnosti informacij, ki jih je treba sporočiti, ter nujnosti ukrepov, ki jih mora v zvezi z njimi sprejeti poslovodstvo in/ali organ nadzora.

Kot navaja Chambers (2009), je poročanje o sumih prevar sestavljeno iz različnih ustnih in pisnih sporočil, v odvisnosti od statusa in rezultata izvedenih preiskav, za takojšnje poročanje pa je odgovoren vodja notranjerevizijske dejavnosti. Obsežno pisno poročilo naj sledi hitremu obveščanju o prvih ugotovitvah, ko je preiskava zadostno dokumentirana in so ugotovitve že znane. Reding (2013) k temu dodaja, da je treba pri postopkih obveščanja o ugotovitvah sumov prevar upoštevati tako imenovani *follow-up* postopek. To pomeni, da je treba pred poročanjem opraviti identifikacijo meril, okoliščin, vzrokov in posledic odkritih nepravilnosti, vse to pa je treba zapisati v pisnem poročilu, ki naj bo jasno in jedrnato, z nedvomnimi ugotovitvami izvedene preiskave suma prevare. Poročilo o preiskavi suma prevare naj vključuje: kratek in jasen cilj preiskave znanega suma prevare; natančno navedbo relevantnih notranjih in zunanjih aktov, pravil, standardov in pravnih podlag, ki se nanašajo na obravnavani problem suma prevare in preiskavo; analizo zbranih dokazov z vidika strokovnega in nepristranskega pogleda na zadevo, jasne in jedrnate zaključke o ugotovitvah ter predloge ukrepov. Pri tem je pomembno, da poročila ali kakršna koli druga komunikacija vsebujejo le dejstva in da se notranji revizor izogiba osebnim mnenjem ali kakršnim koli pristranskim stališčem ali špekulacijam, ki bi pozneje lahko potencialno ogrozile analizo ali sodbo v poznejših fazah obravnave suma prevare.

Poudariti je treba, da so s preiskavami mišljene le interne preiskave znotraj gospodarske družbe (angl. company internal investigations), ki jih lahko opredelimo kot aktivnosti, izvedene na pobudo družbe, z namenom, da se zberejo informacije in dokazi, vključno z njihovo zaščito, o določenih postopkih ali stanjih, in ki jih opravijo bodisi zaposleni v gospodarski družbi bodisi tretje osebe, ki jih je družba za to najela (Hugger, 2015: 215). Upoštevati je treba, da je eden izmed elementov odgovornosti za zagotavljanje skladnosti poslovanja tudi sprejetje ustreznih ukrepov za razjasnitev sumov neskladnih ravnanj.

S tem namenom se torej opravijo prej omenjene interne preiskave, ki so nato podlaga za nadaljnje ukrepanje proti odgovornim osebam znotraj gospodarske družbe. Možni ukrepi so denimo uveljavljanje odškodninskega zahtevka, vložitev kazenske ovadbe in odpoklic člana uprave.

3 Pomen neposrednega sodelovanja notranjega revizorja z nadzornim svetom za njegovo neodvisnost

V skladu s sodobno doktrino notranjega revidiranja, izraženo v definiciji notranjega revidiranja v MSSRNR (The Institute of Internal Auditors, 2017), ne sme biti nobeno področje izvzeto iz notranjega revidiranja, saj je notranje revidiranje namenjeno podpori celotne gospodarske družbe, in ne le njenega poslovnega organa. V ospredju sta gospodarska družba in doseganje njenih ciljev, in ne posamezni organ. Zato se področje notranjega revidiranja razteza tudi na izvajanje poslovnih funkcij (angl. Management Auditing). Težava je, da je notranji revizor podrejen upravi, zato je njegova učinkovitost vprašljiva, s tem pa sta vprašljivi tudi učinkovitost pri obravnavanju sumov kaznivih dejanj, v katerih so udeleženi člani uprave, in poročanje o njih. To težavo odlično prikazuje naslednja – v literaturi pogosto citirana – izjava: »Internal auditors are part of the political system which they are forced to audit. It does not pay for them to bite the hands that feed them either.« (Bologna, 1984)

Z vidika strokovnih pravil notranjega revidiranja sicer ni nobenih dilem, da mora notranji revizor preiskati tudi sume takšnih kaznivih dejanj in o svojih ugotovitvah poročati, v tem primeru revizijski komisiji oziroma organu nadzora gospodarske družbe. Kot poudarja Chambers (2009), ima vodja notranje revizije pooblastilo in hkrati dolžnost, da o svojih ugotovitvah poroča revizijski komisiji ali neposredno organu nadzora, ne da bi pred tem svoje ugotovitve pojasnjeval ali razkrival izvršilnemu poslovodstvu. Podobno tudi Wells (2011: 168) navaja, da mora notranji revizor o svojih ugotovitvah o sumih prevar, v katere so vpleteni člani izvršilnega poslovodstva, poročati neposredno revizijski komisiji oziroma organu nadzora (upravnemu odboru ali nadzornemu svetu) in le takrat, ko je to primerno, tudi poslovodstvu.

Vendar pa položaj notranjega revizorja znotraj gospodarske družbe pomeni negativno spodbudo za učinkovito opravljanje te naloge. Ker je v dvotirnem sistemu upravljanja notranji revizor podrejen upravi, v razmerju do nje izgublja ključno revizijsko kakovost, to je neodvisnost in s tem objektivnost njegovih presoj (Zünd v Maier, 2001). To potrjuje tudi Hofmann (2008b), ki na podlagi analize vloge notranjega revizorja v zadostno dokumentiranih velikih finančnih škanda-

lih ugotavlja, da so notranji revizorji v večini primerov vsaj okvirno vedeli za deliktna ravnanja, vendar so se odzvali z zaprtimi očmi, prav zaradi odvisnosti od vrhovnega menedžmenta, in s tem ponudili roko nezakonitemu početju.

Obstajajo pa tudi izjeme. Najbolj znan tak primer je gotovo ameriška telekomunikacijska družba Worldcom, kjer je bil bilančni delikt, storjen z namernim nezakonitim aktiviranjem stroškov uporabe linij telekomunikacijskih linij drugih družb kot naložbe, odkrit prav po zaslugi notranje revizorke. Ta se je odločila zadevo preiskati kljub pritiskom nadrejenega finančnega izvršnega direktorja, ki jo je na različne načine poskušal odvrniti od vtikanja v bilančna vprašanja. Finančni izvršni direktor je že pred tem večkrat filtriral notranjerevizijska poročila in s tem zavajal nadrejeno instanco, revizijsko komisijo upravnega odbora. Prevara je prišla na dan šele, ko je notranja revizorka vzpostavila stik z vodjo revizijske komisije, ki je nato poskrbela, da je bil razrešen finančni izvršni direktor. Na eni strani ta primer potrjuje, da imajo lahko notranji revizorji kot akterji internega korporativnega upravljanja pomembno vlogo pri razkrivanju poslovodskih kaznivih dejanj, na drugi strani pa potrjuje tudi pomembnost neposredne komunikacije med notranjim revizorjem in organom nadzora (oziroma njegovo revizijsko komisijo). Ta pa ne sme biti odvisna le od poguma posameznega notranjega revizorja, ampak mora biti institucionalizirana in podprta z dodatnimi pristojnostmi organa nadzora v razmerju do notranjega revizorja. Kljub neposredni komunikaciji med notranjim revizorjem in organom nadzora je namreč lahko objektivnost notranjerevizijskih poročil vprašljiva, če ima poslovodstvo povsem proste roke pri njegovem imenovanju, razrešitvi in določitvi prejemkov (nagrajevanju). Obstaja še več drugih primerov uspešne prakse. Notranji revizor podjetja za prodajo goriva v Montrealu (Zaretto, 2014: 29) je na anonimni namig možne goljufije s plačilnimi karticami razkril sum prevare več članov izvršilnega poslovodstva, ki ga je nato policija v sodelovanju z njim tudi preiskala. Omenjeni člani so različnim strankam plačevali gorivo s službeno kartico, nato pa od njih v zameno prejeli provizijo v višini 50 % zneska računa. Tudi ta primer kaže na to, da mora biti notranja revizija pozorna tudi na delovanje članov poslovodstva gospodarske družbe (v tem primeru izvršnih direktorjev), pogoj za to pa je, da je neodvisna. Obenem ta primer kaže tudi na potrebo po sodelovanju med notranjim revizorjem in policijo, da je preiskovanje sumov kaznivih dejanj čim učinkovitejše. Enako velja za primer družbe Target (ACFE, 2017; Radichel, 2014), v katerem je notranji revizor izvršilno poslovodstvo opozoril, da ni poskrbelo za ustrezno zaščito podatkov o plačilnih karticah njihovih kupcev, zaradi česar so hekerji kupcem povzročili za več kot 40 milijonov ameriških dolarjev škode. Pismo izvršilnemu poslovodstvu o slabostih s tem povezanih notranjih kontrol je bilo eden izmed ključnih dokazov v tem primeru, z njim pa je bil seznanjen tudi upravni odbor, ki je nato ustrezno ukrepal.

Številni proučevalci korporativnega upravljanja razmerje med organom nadzora oziroma njegovo revizijsko komisijo in notranjim revizorjem označujejo kot simbiotično (Abbot, Parker in Peters, 2010: 4). Učinkovita revizijska komisija krepi kakovost notranje revizije in obratno: objektivna notranja revizija podpira revizijsko komisijo pri preprečevanju napak v poročanju javnosti in pri izvrševanju drugih nalog nadzora delovanja uprave gospodarske družbe. Temeljni pogoj za to je neodvisnost članov revizijske komisije od družbe in njene uprave. Na rezultate notranjega revidiranja se lahko opre tudi revizor letnih računovodskih izkazov, in sicer pod pogoji, določenimi v Mednarodnih standardih revidiranja (ISA 610), pri čemer je eden izmed pogojev tudi neodvisnost notranjega revizorja. Zato lahko učinkovita notranja revizija prispeva tudi k večji učinkovitosti revidiranja letnih računovodskih izkazov, ki ga opravi zunanji revizor. Medsebojno sodelovanje med revizijsko komisijo, notranjim in zunanjim revizorjem (tako imenovana tripartitna kooperacija, v kateri ima revizijska komisija vlogo veznega člana) tako izboljšuje in racionalizira procese nadziranja in s tem izboljšuje kakovost delovanja sistema korporativnega upravljanja (Velte in Eulerich, 2013: 124).

4 Institucionalizacija razmerja med nadzornim svetom in notranjim revizorjem na ravni splošnega predpisa

V Sloveniji je Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-II, 2015) uredil razmerje med nadzornim svetom in notranjim revizorjem in s tem močno okreplil položaj notranjega revizorja v sistemu korporativnega upravljanja. Tako je zdaj v drugem odstavku 281.a člena Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1, 2006) določeno, da nadzorni svet daje soglasje k imenovanju, razrešitvi in prejemkom vodje notranje revizije, k aktu, s katerim se urejajo namen, pomen in naloge notranje revizije, pa tudi k letnemu in večletnemu načrtu dela notranje revizije. Če notranjerevizijske storitve opravljajo zunanji izvajalci, nadzorni svet daje soglasje k sklenitvi pogodbe, ki jo družba sklene z zunanjim izvajalcem, njeni spremembi in odpovedi, ki jo poda družba.

Novela je uredila tudi ključne vidike neposredne komunikacije med nadzornim svetom oziroma njegovo revizijsko komisijo in notranjim revizorjem. Tako je v prvem odstavku 281.a člena ZGD-1 (2006) določeno, da se letno poročilo o delu notranje revizije najpozneje v treh mesecih po koncu poslovnega leta predloži ne le upravi, ampak tudi nadzornemu svetu in revizorju letnega poročila. Na drugi strani lahko nadzorni svet oziroma njegova revizijska komisija od notranjega revizorja zahteva dodatne informacije, poleg rednih letnih poročil. S tem je bila na eni strani vzpostavljena dolžnost

neposrednega letnega poročanja notranjega revizorja nadzornemu svetu, na drugi strani pa je bila ustanovljena neposredna informacijska pravica nadzornega sveta v razmerju do notranjega revizorja. Neposredna komunikacija je dodatno spodbujena z izrecno nalogo revizijske komisije, da sodeluje z notranjim revizorjem, zlasti z medsebojnim obveščanjem o glavnih zadevah v zvezi z notranjo revizijo (zadnja alineja tretjega odstavka 280. člena ZGD-1, 2006).

Novela ZGD-1I (2015) je s tem zmanjšala odvisnost notranjega revizorja od uprave in tako vsaj na institucionalni ravni povečala možnost, da bo notranji revizor učinkovit tudi pri obravnavanju sumov poslovodskih kaznivih dejanj. Posledično se s tem – prav tako institucionalno – povečujejo možnosti za učinkovitejše delovanje nadzornega sveta, saj se izboljšuje nabor možnih informacijskih virov, prav informacije pa so ključne za učinkovito opravljanje nadzorne funkcije.¹⁰ Tak zakonski koncept, ki torej pomeni, da notranji revizor ni podpora le poslovodstvu, ampak tudi nadzornemu svetu, je po najinem mnenju ustrezen in tudi v skladu s sodobno doktrino notranjega revidiranja. Alternativa bi bila funkcionalna podreditev notranje revizije izključno nadzornemu svetu, toda to bi bilo nezdržljivo s konceptom dvotirnega sistema upravljanja, ki temelji na institucionalni ločitvi funkcij vodenja in nadzora in kjer je nadzorni svet izključen iz vodenja poslov. Drugače je v enotirnem sistemu, kjer sta obe funkciji povezani znotraj istega organa in upravni odbor ni le organ nadzora, ampak tudi organ vodenja. V okviru odgovornosti za vodenje gospodarske družbe je upravni odbor odgovoren tudi za nadziranje poslovnih procesov in stanj, slednje pa kot ena izmed temeljnih funkcij vodenja gospodarske družbe obsega tudi obvladovanje spremljajočih tveganj ter vzpostavitev ustreznega internega kontrolnega sistema, vključno s spremljanjem učinkovitosti njegovega delovanja. Zato je v enotirnem sistemu upravljanja notranja revizija funkcionalno podrejena upravnemu odboru, ki ne nadzira le njenega dela, ampak ima tudi poslovodna pooblastila.

¹⁰ Z neposredno linijo poročanja notranjega revizorja nadzornemu svetu se zmanjšuje tveganje tako imenovanega filtriranja (selecioniranja) informacij o delovanju notranje revizije, notranjih kontrol, sistemov za obvladovanje tveganj, vključno s sistemom skladnosti, ter na splošno o vodenju poslov, do katerega bi lahko prišlo, če bi o tem nadzornemu svetu poročala uprava, ki bi želela tako prikriti informacije, ki so zanjo neugodne (Kocbek, 2015: 1075). Na drugi strani se morajo člani nadzornega sveta zavedati tveganja odgovornosti, če se na opozorila notranjega revizorja ne bodo ustrezno odzvali in bodo ostali pasivni. Če so člani nadzornega sveta v revizijskih poročilih opozorjeni na nepravilnosti pri vodenju poslov, na primer na pomanjkljivosti notranjih kontrol, vendar se nanje ne odzovejo, s tem ne tvegajo le odškodninske, ampak tudi kazensko odgovornost (Krause, 2011: 61).

5 Strokovnost kot drugi temeljni pogoj kakovostne notranje revizije in razkritje kot ukrep za njeno spodbujanje

Glede regulatornih zahtev obstaja izrazit kontrast med notranjim revizorjem in drugimi akterji korporativnega nadzora, kot so nadzorni sveti, upravni odbori, revizijske komisije in zunanji revizorji. Kot odgovor na velike finančne škandale (na primer WorldCom, Enron in Parmalat) so bili tako v ZDA (Sarbanas-Oxley Act, 2002) kot v Evropski uniji (EU) sprejeti številni ukrepi za izboljšanje kakovosti korporativnega upravljanja, še posebno delniških družb, katerih delnice kotirajo na borzi, večinoma na ravni prisilnih predpisov, v manjšem delu pa tudi na ravni mehkega prava (angl. soft law), s kodeksi korporativnega upravljanja. V okviru EU je treba omeniti denimo Direktivo 2014/56/EU, s katero je bila novelirana Direktiva 2006/43/ES o obveznih revizijah za letne in konsolidirane računovodske izkaze, Uredbo 537/2014 o posebnih zahtevah v zvezi z obvezno revizijo subjektov javnega interesa (2014) in Priporočilo Evropske komisije (2005/162/ES) o vlogi neizvršnih direktorjev in članov nadzornega sveta javnih družb in o komisijah upravnega odbora in nadzornega sveta (2005).

Z izjemo zelo majhnega dela prej omenjenih priporočil, iz katerega izhaja, da naj bi bila revizijska komisija najpomembnejši sogovornik ne le zunanega, ampak tudi notranjega revizorja, se vsi prej naštetih dokumenti nanašajo le na zunanje revizorje, organe nadzora in revizijske komisije ter na ukrepe za izboljšanje njihove kakovosti. Notranjo revizijo in ukrepe za izboljšanje njene kakovosti so prej naštetih evropski zakonodajni dokumenti tako rekoč zaobšli. Celovitejše normative ureditve notranje revizije najdemo le na področjih reguliranih sektorjev, kot sta denimo bančništvo in zavarovalništvo.¹¹ Slovenija je v tem smislu izjema, saj položaj notranjega revizorja ureja že na ravni splošnega predpisa, ki ureja gospodarske družbe, kar je rešitev, ki je ne najdemo v nobeni izmed

¹¹ 141.–145. člen Zakona o bančništvu (ZBan-2, 2015) in 161.–166. člen Zakona o zavarovalništvu (ZZavar-1, 2015). Pri družbah, za katere ni predpisano, da morajo imeti notranjo revizijo, mora uprava z vso potrebno skrbnostjo oceniti njeno (ekonomsko) nujnost. Ta ocena je odvisna od specifičnosti posamezne družbe. Okoliščine, ki jih je treba upoštevati pri presoji, so zlasti: vrsta dejavnosti, stopnja njene normiranosti s predpisi, velikost družbe, stopnja internacionalizacije in umestitev družbe v delitvi družb na javne in nejavne. Oceno nujnosti notranje revizije mora narediti tudi nadzorni svet. Njegova naloga je namreč, da preko revizijske komisije spremlja učinkovitost in uspešnost notranjih kontrol in sistemov za obvladovanje tveganj. Nadzorni svet sicer uprave ne more prisiliti, da vzpostavi notranjo revizijo, lahko pa izrazi svoje stališče, in če je notranja revizija, glede na prej naštetih okoliščine, potrebna, je opustitev njenega oblikovanja lahko utemeljeni razlog za predčasen odpoklic uprave.

tujih zakonodaj s področja prava gospodarskih družb (kot sta zlasti nemška in avstrijska), po katerih se sicer naša zakonodaja zgleduje.

Ege (2015: 495) na podlagi empirične raziskave ugotavlja, da je celota ukrepov, namenjenih zagotavljanju kakovosti funkcije notranje revizije, in v okviru tega še posebno njene kompetentnosti, negativno povezana z verjetnostjo kaznivih dejanj vrhovnega menedžmenta. Gospodarske družbe, ki so se srečale s kaznivimi dejanji vrhovnega menedžmenta, so kot odziv nanje izboljšale kakovost notranje revizije, še posebno njeno kompetentnost, tako da glede kompetentnosti notranje revizije obstaja razlika med obdobjem storitve kaznivih dejanj in obdobjem, ki je temu sledilo. Na podlagi teh ugotovitev Ege (2015: 519) meni, da bi bilo treba – ob neodvisnosti, ki izboljšuje objektivnost – regulatorno pozornost usmeriti tudi h kompetencam notranjega revizorja. To dejansko dopolnjuje predhodne in na empirični raziskavi utemeljene ugotovitve Archambeaulta, DeZoorta in Holtove (2008: 375), da razkritja, povezana z notranjo revizijo, povečujejo zaupanje zunanjih deležnikov v kakovost korporativnega upravljanja, posledično vplivajo na njihove naložbene odločitve in hkrati motivirajo profesionalno skrbnost notranjega revizorja.

Možen ukrep za izboljšanje kakovosti notranje revizije in v okviru tega zlasti njene kompetentnosti (strokovnosti) bi lahko bila razkritja v obliki posebnega poročila o delovanju notranje revizije. To poročilo bi bilo sestavni del letnega poročila družbe, ob delni naslonitvi na vzorec poročila o notranji reviziji, ki so ga oblikovali Archambeault, DeZoort in Holtova (2008: 385) pa predlagava, da bi objavljeno notranjerevizijsko poročilo vsebovalo (vsaj) naslednje informacije:

- informacije o nalogah in personalni sestavi službe notranje revizije oziroma o pogodbenem izvajalcu storitev notranje revizije, če je izvajanje teh storitev preneseno na zunanje izvajalce;

- informacije o strokovni izobrazbi, izkušnjah, pridobljenih certifikatih in dodatnih izpopolnjevanjih notranjih revizorjev v preteklem letu;

- informacije o izvajalcu in rezultatih zadnje zunanje presoje kot dela programa zagotavljanja in izboljševanja kakovosti v skladu z Mednarodnimi standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju;

- informacije o deležu zagotovil in deležu svetovanj v celotni notranjerevizijski aktivnosti v preteklem letu;

- informacije o številu sej organa nadzora in revizijske komisije, ki se jih je udeležil vodja notranje revizije, z dodatno informacijo o tem, kolikokrat so seje potekale brez hkratne navzočnosti uprave;

- informacije o tem, ali je notranja revizija preverila letno poročilo, kolikokrat se je vodja notranje revizije sestal z zunanjim revizorjem in ali mu je poročal o notranjih kontrolah.

6 Sklep

Gospodarska kriminaliteta je družbena težava, s katero se morajo spopasti predvsem akterji notranjega korporativnega upravljanja, katerih naloga je zaščititi premoženje gospodarske družbe in njeno dobro ime. Med te akterje spada tudi notranji revizor. Ta nikakor ni nekakšen notranji policist, mora pa biti pri svojem delu pozoren tudi na kazalnike sumov kaznivih dejanj, jih pravočasno zaznati, preveriti, kaj se skriva za njimi, in to razkriti ustreznim naslovnikom. Pri tem je pomembno, da notranji revizor te naloge opravi ne glede na to, kdo je domnevno udeležen pri kaznivih dejanjih – člani vrhovnega menedžmenta ali podrejeni sodelavci v gospodarski družbi. Za to pa morata biti podana dva temeljna pogoja: neodvisnost in strokovnost notranjega revizorja.

V dvotirnem sistemu obstaja sistemska težava, da je notranja revizija v funkciji vodenja gospodarske družbe, zanj pa je pristojna uprava. Nadzorni svet ne sme prevzemati vodenja poslov. Zato je notranji revizor podrejen upravi, s tem pa v razmerju do nje izgublja eno izmed ključnih revizijskih kvalitet, neodvisnost. V Sloveniji je bila ta težava rešena na ravni splošnega predpisa, s spremembami in dopolnitvami Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1I, 2015), ki je kot obvezna predpisal soglasja nadzornega sveta k bistvenim notranjerevizijskim vprašanjem, to je k imenovanju, razrešitvi in nagrajevanju vodje notranje revizije, k aktu, s katerim se urejajo namen, pomen in naloge notranje revizije, ter k letnemu in večletnemu načrtu dela notranje revizije. Hkrati je bila določena neposredna linija notranjerevizijskega poročanja, ne le upravi, ampak tudi nadzornemu svetu. Revizijska komisija ima nalogo, da ne sodeluje le z zunanjim, ampak tudi z notranjim revizorjem.

S temi rešitvami, ki so po najinem mnenju konceptualno ustrezne, se krepi neodvisnost in objektivnost notranjega revizorja, hkrati pa se izboljšujejo informacijski viri nadzornega sveta. Podreditev notranje revizije izključno nadzornemu svetu oziroma njegovi revizijski komisiji bi bila nezdržljiva s konceptom dvotirnega sistema korporativnega upravljanja, ki temelji na institucionalni ločitvi med funkcijama vodenja in nadzora, in nadzorni svet ne sme prevzemati vodenja poslov. Vendar bi bilo po najinem mnenju treba regulatorno pozornost usmeriti tudi k spodbujanju strokovnosti, ki je – ob neodvisnosti – drugi temeljni element kakovostne notranje revizije. V prispevku sva predlagala rešitev, po kateri bi morala gospodarska družba v letnem poročilu razkriti tudi informacije o notranji reviziji, vključno s kazalniki strokovnosti njenih izvajalcev (med drugim informacije o strokovni izobrazbi, izkušnjah, veščinah, pridobljenih certifikatih, dodatnih izpopolnjevanjih in rezultatih zadnjih zunanjih presoj kakovosti). Empirične raziskave namreč potrjujejo, da obstaja korelacija med kakovostjo notranje revizije – v okviru tega še

posebno njene strokovnosti – in verjetnostjo kaznivih dejanj vrhovnega menedžmenta. S predlaganimi razkritji bi se torej gospodarske družbe, njihove organe nadzora in revizijske komisije spodbujalo k večjim vlaganjem v strokovnost funkcije notranje revizije, kar bi imelo močan pozitiven učinek z vidika preprečevanja gospodarske kriminalitete na ravni gospodarske družbe. Razkritja, povezana z notranjo revizijo, tudi povečujejo zaupanje zunanjih deležnikov v kakovost korporativnega upravljanja družbe, posledično vplivajo na njihove naložbene odločitve in hkrati notranjega revizorja motivirajo, da ravna v skladu z zahtevano profesionalno skrbnostjo.

Predlagani ukrep je možna dopolnitev ukrepov v okviru Resolucije o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2019–2023 (ReNPPZK, 2019), ki si je kot enega izmed ciljev postavila tudi pošteno, vestno in odgovorno korporativno upravljanje. Ukrepi, namenjeni spodbujanju kakovosti notranje revizije, zagotovo pomenijo korak v smeri takšnega korporativnega upravljanja, saj je notranji revizor eden izmed njegovih ključnih akterjev.

Literatura

1. Abbot, L. J., Parker, S. in Peters, G. F. (2010). Serving two masters: The association between audit committee internal audit oversight and internal audit activities. *Accounting Horizons*, 24(1), 1–24.
2. Archambeault, F., DeZoort, T. F. in Holt, T. P. (2008). The need for an internal auditor report to external stakeholders to improve governance transparency. *Accounting Horizons*, 22(4), 375–388.
3. Association of Certified Fraud Examiners (ACFE). (2011). *Report estimates organizations worldwide lose 5 percent of revenues to fraud*. Pridobljeno na <https://www.acfe.com/press-release.aspx?id=4294973129>
4. Association of Certified Fraud Examiners (ACFE). (2017). *10 Infamous Fraud Cases of the 21st Century*. Pridobljeno na <https://www.acfeinsights.com/acfe-insights/2017/1/18/10-infamous-fraud-cases-of-the-21st-century>
5. Association of Certified Fraud Examiners (ACFE). (2018). *Global study on occupational fraud and abuse*. Pridobljeno na https://www.acfe.com/uploadedFiles/ACFE_Website/Content/rttn/2018/RTTN-Eastern-Europe-and-Central-Western-Asia-Edition.pdf
6. Association of Chartered Certified Accountants (ACCA). (2016). *Treating internal auditors as fraud detectives is a mistake*. Pridobljeno na <https://www.accaglobal.com/lk/en/member/member-accounting-business/2016/04/corporate/fraud-detectives.html>
7. Bologna, G. J. (1984). *Corporate fraud. The basics of prevention and detection*. Boston: Butterworth – Heinemann.
8. Bürgers, T. (2015). Compliance im Aktiengesellschaften. *Zeitschrift für das gesamte Handels- und Wirtschaftsrecht*, 179(2–3), 173–206.
9. Chambers, A. (2009). *Tolley's internal auditor's handbook*. London: LexisNexis.
10. Direktiva 2014/56/EU Evropskega parlamenta in Sveta, z dne 16.4.2014 o spremembi Direktive 2006/43/ES o obveznih revizijah za letne in konsolidirane računovodske izkaze. (2014). *Uradni list EU*, (158/196).
11. Ege, S. M. (2015). Does internal audit function quality deter management misconduct? *The Accounting Review*, 90(2), 495–527.
12. Eulerich, M. (2012). Das three lines of defence-modell. *Zeitschrift für Interne Revision*, 47(2), 55–58.
13. Fleischer, H. (2014). Aktienrechtliche Compliance-Pflichten im Praxistest: Das Siemens/Neubürger-Urteil des LG München I. *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, 17(9), 321–328.
14. Ghassemi-Tabar, N. (2018). Compliance – Pflichten, Umsetzung, Haftung. V S. Illert, N. Ghassemi-Tabar in M. Cordes (ur.), *Handbuch Vorstand und Aufsichtsrat* (str. 905–1036). Köln: RWS Verlag.
15. Gordon, L. A. in Wilford, A. L. (2012). An Analysis of multiple consecutive years of material weaknesses in internal control. *The Accounting Review*, 87(6), 2027–2060.
16. Habersack, M. (2014). Grund und Grenzen der Compliance-Verantwortung des Aufsichtsrats der AG. *Die Aktiengesellschaft*, 59(1), 1–8.
17. Hampel, V., Eulerich, M. in Theis, J. (2012). Das Three-Lines-of-Defence-Modell und die Positionierung der Internen Revision innerhalb der Corporate Governance. *Zeitschrift für Corporate Governance*, 7(5), 201–207.
18. Hierarhija pravil notranjega revidiranja. (2010). *Uradni list RS*, (31/10).
19. Hillison, W., Pacini, C. in Sinason, D. (1999). The internal auditor as fraud-buster. *Managerial Auditing Journal*, 14(7), 351–363.
20. Hofmann, S. (2008a). Die Rolle der Internen Revision bei Bilanzdelikten. V C. C. Freidank in V. H. Peemöller (ur.), *Corporate Governance und Interne Revision* (str. 677–692). Berlin: Erich Schmidt Verlag.
21. Hofmann, S. (2008b). *Handbuch anti-fraud-management*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
22. Jager, M. in Šugman Stubbs, K. (2013). Za več preventive pri obvladovanju gospodarske Kriminalitete. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(2), 154–162.
23. Hugger, H. (2015). Unternehmensinterne Untersuchungen – Erfahrungen und Standards der Praxis. *Zeitschrift für das gesamte Handels- und Wirtschaftsrecht*, 179(2–3), 214–225.
24. Kocbek, M. (2015). Novelirani instituti delniškega prava glede upravljske in kapitalske strukture ter uveljavljanja pravic manjšinskih delničarjev in upnikov. *Podjetje in delo*, XLI(6–7), 1067–1081.
25. Krause, D. M. (2011). Strafrechtliche Haftung des Aufsichtsrates. *Neue Zeitschrift für Strafrecht*, 31(2), 57–65.
26. Leyens, C. P. (2006). *Information des Aufsichtsrats*. Tübingen: Mohr Siebeck.
27. Maier, K. (2001). *Wirtschaftskriminalität und Interne Revision* (Doktorska disertacija). Bamberg: Sankt Gallen.
28. Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2019). *Letno poročilo o delu policije za leto 2018*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. Pridobljeno na <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo%202018.pdf>
29. Moosmayer, K. (2015). *Compliance – Praxisleitfaden für Unternehmen* (3. izd.). München: C. H. Beck.
30. Nimwegen, S. (2009). *Vermeidung und Aufdeckung von Fraud*. Lohmar–Köln: Josef Eul Verlag.
31. OECD. (2015). *Načela korporativnega upravljanja OECD*. Pridobljeno na https://read.oecd-ilibrary.org/governance/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2015_9789264236882-en#page1.

32. Peemöller, V. H. (2008). Stand und Entwicklung der Internen Revision. V C. C. Freidank in V. H. Peemöller (ur.), *Corporate governance und interne revision* (str. 1–16). Berlin: Erich Schmidt Verlag.
33. Podgorelec, P. (2016). Od uprave neodvisne informacije nadzornega sveta – primer notranjega revizorja po noveli ZGD-1I. *Podjetje in delo*, XLII(8), 1439–1458.
34. Podgorelec, P. (2018). Odgovornost uprave obvladujoče družbe za zakonitost poslovanja odvisnih družb. *Podjetje in delo*, XLIVI(6–7), 1025–1033.
35. Priporočilo Komisije (2005/162/ES) z dne 15. 2. 2005 o vlogi neizvršnih direktorjev in članov nadzornega sveta javnih družb in o komisijah upravnega odbora in nadzornega sveta. (2005). *Uradni list EU*, (52/51).
36. Radichel, T. (2014). *Case study: Critical controls that could have prevented target breach*. Pridobljeno na <https://www.sans.org/reading-room/whitepapers/casestudies/case-study-critical-controls-prevented-target-breach-35412>
37. Reding, K. F. (2013). *Internal auditing: Assurance & advisory services*. Altomonte Springs: The Institute of Internal Auditors, The IIA Research Foundation.
38. Reichert, J. (2011). Reaktionspflichten und Reaktionsmöglichkeiten der Organe auf (möglicherweise) strafrechtsrelevantes Verhalten innerhalb des Unternehmens. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 6(3), 113–122.
39. Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2019–2023 (ReNPPZK 19–23). (2019). *Uradni list RS*, (43/19).
40. Sarbanes-Oxley Act. (2002). *SOX section 404: Management assessment of internal controls*. Pridobljeno na <https://sarbanes-oxley-101.com/SOX-404.htm>
41. Selinšek, L. (2019). Gospodarska kriminaliteta skozi čas: se premeščajo meje ali ponavlja zgodovina? *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(2), 102–118.
42. *SiStat–Podatkovna baza Statističnega urada RS*. (2020). Pridobljeno na https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/20_Ekonomsko/20_Ekonomsko__03_nacionalni_racun_i_05_03019_BDP_letni/0301910S.px/table/tableViewLayout2/https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/viewplus.asp?ma=H236S&ti=&path=../Database/Hitre_Repozitorij/&lang=2
43. The Institute of Internal Auditors. (2017). *Mednarodni standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju*. Pridobljeno na http://www.si-revizija.si/sites/default/files/notranji-revizorji/nr-ssr-2017_0.pdf
44. Uredba (EU) št. 537/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. 4. 2014 o posebnih zahtevah v zvezi z obvezno revizijo subjektov javnega interesa in razveljavitvi sklepa Komisije 2005/909/ES. (2014). *Uradni list EU*, (158/77).
45. Velte, P. in Eulerich, M. (2013). Die Interaktion zwischen Interner Revision, Prüfungsausschuss und Abschlussprüfer als Qualitätsindikator der Corporate Governance. *Zeitschrift für Corporate Governance*, 8(3), 124–130.
46. Viraj, A., Tičar, B., Florjančič, D. in Eman, K. (2015). Prispevek k preiskovanju sodobnih kaznivih dejanj, povezanih z menedžerskimi odkupi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(2), 91–104.
47. Wells, T. J. (2007). *Corporate fraud handbook: Prevention and detection* (2. izd.). Hoboken: J. Wiley & Sons.
48. Wells, T. J. (2011). *Financial statement fraud casebook: Baking the ledgers and cooking the books*. Hoboken: J. Wiley & Sons.
49. Zakon o bančništvu (ZBan-2). (2015). *Uradni list RS*, (25/15).
50. Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1). (2006). *Uradni list RS*, (42/2006).
51. Zakon o revidiranju (Zrev-2a). (2008). *Uradni list RS*, (65/08).
52. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1I). (2015). *Uradni list RS*, (55/2015).
53. Zakon o zavarovalništvu (Zzavar-1). (2015). *Uradni list RS*, (93/15).
54. Zaretto, S. L. (2014). *Skim the surface. Internal auditor*. Pridobljeno na <https://iaonline.theiia.org/skim-the-surface>
55. Združenje nadzornikov Slovenije. (2020). *Korporativno upravljanje*. Pridobljeno na <https://www.zdruzenje-ns.si/stroka/korporativno-upravljanje/>

The Importance of Quality Internal Auditing for Improving Management of Economic Crime

Peter Podgorelec, Ph.D., Associate Professor in the field of Law, Faculty of Economics and Business, University of Maribor, Slovenia. E-mail: peter.podgorelec@um.si

Iztok Kolar, Ph.D., Assistant Professor in the field of Accounting and Audit, Faculty of Economics and Business, University of Maribor, Slovenia. E-mail: iztok.kolar@um.si

It is not the primary duty of internal auditing to inquire about illegal activities within a company, but it can significantly contribute to improving the management of economic crime. In order to achieve this, internal auditing must be independent and professional. In a two-tier management system, the problem is that the internal auditor is subordinate to the management board and thus loses a critical element of quality audits, namely independence. In Slovenia, where such a management system is prevalent, the aforementioned problem was solved by requiring the law governing companies to mandate approval of the supervisory board on essential internal audit matters, such as the appointment, remuneration and removal of the chief audit executive, the internal audit charter and the annual and multiannual internal audit plans. At the same time, a direct line of internal audit reporting was established, not only towards the management but also towards the supervisory board. The audit committee is tasked to work, not only with the external, but also with the internal auditor. These solutions, which the authors consider appropriate, strengthen the independence of the internal auditor, and at the same time, improve the supervisory board's information resources. Subordinating internal auditing exclusively to the supervisory board or its audit committee is incompatible with the concept of a two-tier system. However, according to the authors, regulatory attention should also be paid to promoting proficiency, which is the second fundamental element of quality internal audits. The authors propose a solution whereby the company should also disclose in its annual report, information on internal auditing, including proficiency indicators of internal auditors (e.g., information on professional qualifications, experience, skills and competencies, certifications, additional training, and results of recent external quality assessments).

Keywords: economic crime, internal auditing, independence and proficiency of internal auditor, disclosures relating to internal auditing function

UDC: 336.21:343.37